

Sindikati, politika i političke stranke

Apstrakt

Predmet ovog rada su sindikati posmatrani kao važan akter civilnog društva, ali i važan politički akter. Kao akter civilnog društva, sindikati artikulišu i reprezentuju interese zaposlenih u autonomnoj sferi naspram države. Radnici su trostruki gubitnici tranzicije usled privatizacije, otvaranja tržišta i pluralizacije koja je fragmentisala sindikate. Radnici su dugo bili čvršće vezivani za komunističke, laburističke, socijalističke i socijaldemokratske stranke. Zajedno sa srodnim političkim partijama sindikati su predstavljali deo šireg „radničkog pokreta“. Pluralizacija društva i privatizacija preduzeća bitno su uticali na promenu uloge sindikata. Danas su političke partije i sindikati potencijalni takmaci i partneri. U Srbiji je država još uvek dominantni poslodavac i zato treba razumeti okrenutost sindikata ka državi. U odnosu na dileme političkog delovanja sindikata, nameće se pitanje da li sindikati hoće vlast, predizborni savez, partnera za ostvarivanje interesa zaposlenih ili politički uticaj? Ako sindikati neposredno uđu u izbornu arenu, oni više nisu sindikati. Prilično je jasno da se ne može sedeti na dve stolice - biti predstavnik zaposlenih i biti partijski sluga. I partije i sindikati, naročito u predizbornoj atmosferi, nastoje da sebe predstave kao dušebrižnike zaposlenih. Na žalost, zaposlenih je sve manje. Nije lako naći meru u odnosima između dva nedovoljno kredibilna društvena i politička aktera. Nezavisno od odgovora na ove izazove, sindikati mogu poraditi na jačanju partnerstva i saradnje kako unutar, tako i između različitih organizacija na principima solidarnosti.

Ključne reči: sindikati, radnici, civilno društvo, političke partije

Još pre više od jednog veka Beatris i Sidni Veb su definisali sindikat kao „trajno udruženje nadničara, čiji je cilj zaštita i poboljšanje uslova na radnom mestu“.¹ Od tog vremena istaknuto je nekoliko važnih uloga sindikata, kao što su zajedničko osiguranje, kolektivno pregovaranje sa poslodavcima, proširenje i očuvanje inividulanih i kolektivnih prava putem zakona i sl. U vreme komunizma sindikat je bio privilegovan jer nije postojao pluralizam sindikalnog organizovanja. Čvrst oslonac imali su u Komunističkoj partiji, koja je osim na teritorijalnom, bila organizovana i na radnom principu. Demokratska tranzicija višestruko je pogodila najpre radnike, a potom i sindikate.

1. Radnici kao najveći gubitnici tranzicije

Radnici su trostruki gubitnici tranzicije:

---

¹ *Enciklopedija društvenih nauka*, priredili Adam Kuper i Džesika Kuper, Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 1245

Prvi udarac im je zadat procesom privatizacije u kojem je veliki broj radnika ostao bez posla. Osim toga, novi vlasnici se po mnogo čemu razlikuju od prethodnih poslodavaca, jer ne poštuju prava zaposlenih.

Drugi udarac je zadat otvaranjem tržišta koje je, osim konkurencije, dovelo do, naizgled širenja, a ustvari do sužavanja tržišta rada.

Treći razlog za gubitničku poziciju sindikata predstavlja fragmentacija sindikata i nejedinstvena sindikalna politika. Sindikati su pogođeni procesom pluralizacije društva. Pluralizacija je fragmentirala sindikate, kao što je privatizacija devastirala radnike.

Vidljivi ishod tranzicije je da su bogati sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Gubitnici su, ipak, više radnici a manje sindikati. Obećanja vezana za tranziciju su bila velika a samim tim i razočarenja. Niti je došlo do ekonomskog rasta niti do povećanja zaposlenosti. Sindikati osećaju da im društvena i pregovaračka moć opada. Sindikati u novim okolnostima još nisu na najbolji način pronašli svoju ulogu.

U klasičnom shvatanju klasne strukture poznata je podela na radnike i kapitaliste. Nakon rušenja Berlinskog zida, klasni konflikt je izgubio na značaju koji je imao u vreme hladnog rata i u vreme oštre podele na kapitalizam i komunizam. Sa stanovišta socijalne stratifikacije u društvenoj strukturi, danas se sve više govori o društvenim slojevima, nego o društvenim klasama. Niži slojevi su i nakon političkih promena zavisni od države, što je obostrano pogrešna strategija. Niže slojeve čine rutinski službenici, kvalifikovani i nekvalifikovani radnici, seljaci, nezaposleni, penzioneri i slično, a nastanjeni su u manjim gradovima i selima. Ovi slojevi su predstavljali okosnicu podrške „starom režimu“ u Srbiji tokom devedesetih godina prošlog veka. U kompleksnost tog objašnjenja, Mladen Lazić uključuje objektivne i subjektivne činioce. Kada su u pitanju objektivni činoci, reč je o redistributivnom i prividno egalitarnom karakteru „starog režima“, što je za pripadnike ovog sloja značilo izvor sigurnosti (jednakost u siromaštvu, nema otpuštanja sa posla dok traju sankcije i sl.). Subjektivni činoci su široko rasprostranjena autoritarna svest koja karakteriše političku kulturu Srbije, a čije su osobenosti bezuslovno i nekritičko prihvatanje i slavljenje političkih vođa (Lazić, 2005: 137-138).

2. Sindikati kao civilno-društveni i politički akter

Sindikati su važan akter civilnog društva (Pavlović, 2004: 248), ali i važan politički akter. Za sindikate, ali naročito za zaposlene važan je način na koji se manifestuje njihova civilno-društvena i politička dimenzija. Kao akter civilnog društva, sindikati artikuliraju i reprezentuju interese zaposlenih u autonomnoj sferi naspram države. U tom pogledu, oni su

potencijalni „socijalni amortizeri“ u odnosu na moguće proteste, otpore i pobunu (isto, 249). Pitanje sindikata kao političkih aktera malo je kompleksnije. Zahtevi sindikata, kao i način delovanja prožeti su političkim dimenzijama. Sindikati mogu učestvovati u kreiranju javnih politika i pripremanju zakonskih predloga. S obzirom na socijalnu ne-utemeljenost partija i ne-reprezentativnost parlamentata, sindikati mogu otvarati pitanja reprezentovanja svoje socijane grupe. To znači da je uloga sindikata, između ostalog, i da vode računa da li su interesi zaposlenih adekvatno artikulisani, predstavljeni i ostvareni.

U Istočnoj Evropi, nakon pluralizacije ovih društava, u početku se sukob rad-kapital nije jasno izražavao. U prvoj fazi demokratske tranzicije interesi kapitala manje su bili prisutni u politici, usled zaokupljenosti svojim utemeljenjem u privrednim sferama (Beyme, 2002: 83). Nakon izvesnog vremena su se vraćali na scenu. Ni interesi radnika nisu precizno i jasno bili zastupljeni. Deo razloga je ostao na ruševinama prethodnog režima (komunizma/socijalizma). Ono što je naročito važno, ova kategorija je direktno pogođena tamo gde je privatizacija praćena otpuštanjem radnika. Nikakva čvršća forma trajnijeg socijalnog dijaloga, niti socijalnog ugovora nije bila oblikovana. Promenama u Južnoj Evropi posle 1974. i u Istočnoj Evropi posle 1989. linije socijalno-ekonomskog rasepa su se činile nejasnim pa su ih zamenili klijentelizam i pokroviteljstvo. Prelazak sa komandne (planske) na tržišnu privredu neminovno je doveo do promena u socijalnoj stratifikaciji, u odnosu na period planske privrede.² Skala levo-desno, u postkomunističkim društvima mnogo se teže identifikuje i oblikuje, otuda, nije nimalo jednostavno odrediti pripadnost partija u Srbiji partijskim familijama. U postkomunističkim društvima postoji stara levica koja je dugo uzurpirala ovaj pojam i nova koja joj je to monopolisanje osporavala.³ Sa konsolidacijom partijskog sistema više dolazi do izražaja i skala levo-desno. Tamo gde je prisutna socio-ekonomska osnova partijske kompeticije biće jači uticaj pitanja levica-desnica. Ova kombinacija ekonomskih poteškoća i slabe socijalne osnove, sugeriše visok steben izborne *volatilnosti*, odnosno promene glasanja birača jedne stranke za drugu stranku od izbora do izbora. Partije se takmiče, ali sa slabom ili bar nejasnom socijalnom osnovom. Usled nemogućnosti da postignu ekonomske rezultate, vernost birača će se kretati ka onim

---

² O ovome detaljnije u: Orlović Slaviša, (2008), *Politički život Srbije, (između partokratije i demokratije)*, Službeni glasnik, Beograd, str. 273-291.

³ Klaus Von Beyme: „U najboljem slučaju zajedljiva je presuda glasila: Oni nisu lijevo, oni nijesu desno, oni su na Istoku“ (Jules Monnerot). Na kraju komunističkih režima postkomunisti su, sa svojom nostalgijom prema starom režimu bili pravi konzervativci, ako se nisu socijaldemokratizirali“, *Transformacija političkih stranaka*, str. 57.

strankama i liderima koji pokazuju više šanse da dovedu do boljeg života. Ono što razlikuje partije to su više harizmatički apeli njihovih lidera, nego bolji programi.

3. Sindikati i političke partije

U ranijoj fazi razvoja političkih partija, postojala je čvršća veza između socijalne strukture i partijskog članstva, odnosno, pristalica. Radnici su dugo i bili čvršće vezivani za komunističke, laburističke, socijalističke i socijaldemokratske stranke. Zajedno sa srodnim političkim partijama sindikati su predstavljali deo šireg „radničkog pokreta“. U nekim državama sindikati su bili osnovani pre partija, u drugim su partije osnovane pre sindikata. „Kišobran“ Socijalističke internacionale ukupljao je političko i industrijsko krilo radničkog pokreta. Jedan od najkarakterističnijih primera su Laburisti u Britaniji u čijem je članstvu sedamnaest sindikata. Bivši britanski premijer Toni Bler (laburista) je 1994. godine, u članku objavljenom u *New Statesman* izjavio: „sindikati su u interesu da se ne vezuju za jednu političku partiju“.⁴ Na poslednjim stranačkim izborima u Laburističkoj partiji, 2011. godine, Ed Miliband je pobedio svog brata Dejvida sa minimalnom razlikom od 50,65% prema 49,35% glasova, pre svega zbog podrške radničkih sindikata.⁵ On je, međutim, izjavio (BBC-ju) da neće, „biti u džepu sindikata“, već da zastupa politiku centra, te da mu smeta nadimak - „Red Ed“ („crveni“ Ed), kako su ga neki nazivali. U Švedskoj su sindikati, takođe, učestvovali u osnivanju Socijaldemokratske partije.

Sindikati su interesna organizacija zaposlenih u koju se oni dobrovoljno učlanjuju radi zaštite i unapređenja svojih radnih, ekonomskih socijalnih i drugih prava.⁶ Između sindikata i političkih partija postoje određene dodirne tačke, sa određenim sličnostima, ali i bitnim razlikama. Sindikati su više vezani za polje ekonomskog života nego za polje politike. Oni su vezani za polje rada gde postoje različiti interesi zaposlenih i poslodavaca. Ti međusobni odnosi regulišu se ugovorom. Sindikat upravo zastupa interese zaposlenih. I sam termin sindikat ima genezu iz starolatinskog *sindic* (zastupnik, advokat nečijeg interesa). Kod

---

⁴ Lipset Sejmor Martin, (2001), *The Americanization of the European Left*, in *Political Parties and Democracy*, Edited by Larry Diamond and Richard Gunther, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, ili *Amerikanizacija evropske levice*, Republika, broj 269, 2001.

⁵ http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2010/09/100925_labour-leader.shtml (pristupljeno marta 2012.)

⁶ Zakon o radu Republike Srbije definiše sindikat kao „samostalna, demokratska i nezavisna organizacija zaposlenih u koju se oni dobrovoljno udružuju radi zastupanja, predstavljanja, unapređenja i zaštite svojih profesionalnih, radnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih pojedinačnih i kolektivnih interesa.“ (član 6.). Iz uloge predstavljanja radnika i zaposlenih, sindikatu su istim zakonom obezbeđena sledeća prava: na kolektivno pregovaranje i zaključivanje kolektivnog ugovora, pravo na učešće u rešavanju radnih sporova, pravo na učešće u radu tripartitnih tela, i druga prava (član 239). Zakon o radu, "Službeni glasnik RS" br. 24/05, 61/05 i 54/09.

sindikata reč je o "interesnoj reprezentaciji". Međutim, sindikalna organizacija nema izraženu pretenziju na vlast, niti takvu usmerenost ka državi, u meri u kojoj to imaju političke partije. Političke partije imaju različite odnose sa sindikatima. Na jednoj strani je npr. Laburistička partija u Engleskoj, gde su sindikati postajali njeni kolektivni članovi, a na drugom polaritetu je nezainteresovanost političkih partija za ovu problematiku. Ipak, većina levičarskih partija posvećuje pojedine delove svog programa ovim problemima radi prilagođavanja potrebama birača.

Istorijski gledano, širenje mogućnosti uticaja radnika u političkom životu vezano je sa širenjem biračkog prava. Evropska aristokratija (konzervativci) dugo su odbijali mogućnost da radnička klasa može da glasa za njih. Socijalistički pokret tokom druge polovine XIX veka izvršio je pritisak u cilju političke jednakosti radnika. SAD su, kako tvrdi Rasel Dalton među prvim zemljama liberalizovale biračko pravo (Dalton, 2002: 36). Od 1850. godine, gotovo svo belo, muško i punoletno stanovništvo imalo je pravo glasa. Ovaj proces širenja prava glasa u Evropi bio je nešto sporiji. Socijalni rascepi bili su polarizovaniji. U Francuskoj odraslo muško stanovništvo steklo je biračko pravo sa Trećom Republikom 1870. Velika Britanija je sve do početka XX veka ograničavala biračko pravo rezidencijalnim pitanjima, finansijskim ograničenjima, ali i dozvoljavanjem multiplikovanog glasa (tzv. *pluralni votum*). Do 1867. u Britaniji je *House of Commons* bio biran od veoma malog procenta populacije. Izbornim reformama tek od 1919., gotovo svi odrasli stekli su biračko pravo.

4. Političke partije i sindikati - takmaci i/li partneri

Političke partije i sindikati su potencijalni takmaci i partneri. Partije u najmanju ruku moraju da se navikavaju da žive i deluju paralelno sa drugim organizacijama koje se bave interesima svojih članova. Komunikacija sa interesnim grupama, društvenim pokretima, medijima i istraživanjima javnog mnjenja postaje sve važnija za političke partije (Bartolini and Mair, 2001: 336). Političke partije su medijatori ne samo između građana i države, već i između različitih grupa u civilnom društvu. Smatra se da se iza generalno niskog rejtinga stranaka i nepoverenja u njih kriju slabe veze između stranaka i društvenih grupa. Nedostaju posredujući mehanizmi komunikacije sa društvenim strukturama, slojevima, grupama i interesnim organizacijama. Stranke su, u značajnoj meri, odsečene od posredujućih institucija i struktura (sindikati, civilno društvo), onoga na čemu su Tokvil i Lipset insistirali.⁷ Upravo se

---

⁷ Ovaj pristup Geoffrey Evans i Stephen Whitefield nazivaju „The 'Missing Middle' Approach“, odnosno, pristup nedostajućih srednjih nivoa. Geoffrey Evans and Stephen Whitefield, Identifying the Bases of Party Competition in Eastern Europe: British Journal of Political Science, Vol. 23, No. 4 (Oct., 1993), pp. 521-548.

iz ovih posredujućih struktura razvijaju, oblikuju i realizuju interesi i lojalnosti. Kada se radi o ekonomiji to su korporacije i sindikati. To je ujedno i šansa i izazov sindikatima da se nametnu i profilisu kao partner, ali i za očuvaju svoju autonomiju i identitet, kako ih političko polje ne bi u potpunosti apsorbovalo i izvuklo tepih ispod nogu.

Političke stranke mogu biti prevozno sredstvo koje ciljeve sindikata može izbaciti u prvi plan i postaviti na političku agendu. U SAD se smatra da su interesne grupe i partije inverzne organizacije. Ako su interesne grupe jače, partije su slabije i obrnuto (Cigler, 1993: 407-433). Partije i interesne grupe se istovremeno međusobno takmiče, ali i saraduju. Rejmon Aron je dobro primetio da u pluralističkim demokratijama postoji veliki broj udruženja i organizacija koje žele da utiču na građane i vlastodršce, a nisu partije. Ovde se nameće više pitanja koja se tiču uloge sindikata i njihovog odnosa sa strankama. U Srbiji, partije nemaju kolektivne članove kao Laburisti u Britaniji, već samo individualne. Partije u Srbiji nisu okrenute trajnijim javnim politikama (*policy-oriented*). Iskustvo Partije ujedinjenih penzionera (PUPS-a, 2008-2012) je navelo sindikate na, možda i pogrešan zaključak. Sindikati se pitaju da li je bolje biti i manji politički partner u vladi nego veliki socijalni partner u ekonomsko-socijalnom savetu, kao i da li je PUPS sa svojih pet poslanika i jednim članom vlade više uradio za penzionere nego sindikat za zaposlene, nezavisno od broja članova. PUPS je možda jedina socijalno utemeljena stranka, ali to ipak nije sindikat nego stranka. Jedna od analogija koja nema uporište ni u teoriji ni u praksi jeste dovođenje u vezu broja članova sindikata sa potencijalnim brojem glasova partija koje podrže ovi sindikati. Ako neki sindikat tvrdi da ima 500.000 (SSSS) ili 100.000 (ASNS) članova to uopšte ne znači da on može doneti ni pola od tog broja birača na izborima. Na primer, ako u Srbiji ima 1.500.000 penzionera, ako bi oni glasali za PUPS, on bi imao više glasova i od DS-a i od SNS-a. To nije realno. U vremenu multiplikovanih identiteta, članstvo u sindikatu je samo jedan u nizu identitetskih i statusnih pitanja građana. Poziv lidera sindikata da se glasa za neku partiju ima još manji ishod nego poziv lidera neke partije da se glasa za drugu partiju ili njihovog kandidata. Jedno su politički zahtevi a sasvim drugo je ulazak u političku arenu, bilo da je ona izborna ili parlamentarna. Ulazak u političku arenu, za sindikate nosi elemente rizika i neizvesnosti. Na taj način se može izgubiti sindikalni identitet sa rizikom da li će se uopšte steći politička legitimacija koju imaju parlamentarne stranke.

O limitima doslednosti klasnog glasanja potvrđuju podaci po kojima u onim zemljama koje imaju najveći procenat radnika ("radničke klase"), oni ne glasaju za socijaliste i ne slede klasne lojalnosti (Sartori, 1990: 159). U Engleskoj i Francuskoj jedna trećina radnika glasa za "svoju" partiju, u Nemačkoj jedan od dva radnika glasa za Hrišćanske demokrate, u Italiji oko

20 posto radnika glasa za partije koji nisu ni komunisti ni socijalisti (isto, 161). I partije se sete sindikata, ali i sindikati razgovaraju sa partijama naročito u vreme izbora.

5. Forme političkog delovanja sindikata

Pluralizacija društva i privatizacija preduzeća bitno su uticali na promenu uloge sindikata. U Srbiji je država još uvek dominantni poslodavac i zato treba razumeti okrenutnost sindikata ka državi. To ne može biti izgovor što u privatne firme skoro da nisu ni privirili. Borba sa vladom i poslodavcima nije nimalo laka. Sindikati posreduju između države i radnika. Nije nevidljiva ruka tržišta, već vidljiva ruka države ta koja stavlja svoju ruku u džep radnika. Ovde liberali nisu bili na vlasti, već centraši, levičari i populisti, koji bi hteli da su socijaldemokrate.

Pre tripartitnog dijaloga potreban je sindikalno-sindikalni dijalog. Socijalni dijalog nije dao očekivane rezultate, ali ni protesti nisu uvek delotvorni. Ne treba ni pominjati sečenje prstiju, ležanje na šinama i druge pokušaje skretanja pažnje sindikata na svoje probleme. Sindikati još uvek nisu pronašli i oblikovali svoj koncept i strategiju delovanja u novim okolnostima. Postoji opasnost da država u uslovima krize pribegne strategiji spašavanja predstavnika krupnog kapitala, kao što je do sada spašavala gubitake kupovinama socijalnog mira. Vladina politika je razapeta između lobiranja „kluba priovrednika“, pritisaka sindikata i zahteva MMF-a. Kriza je plodno tlo za jačanje populizma. Socijalna demagogija se može podmetnuti sindikatima od strane desničarskih organizacija i grupa sa političkim ciljem, a pod izgovorom rešavanja socijalnih problema. Sindikalni pluralizam je doveo do fragmentacije, pri čemu među sindikatima gotovo da nema zajedničkog imenitelja niti sinergetskog dejstva.

Ideja da sindikati izađu na izbore nosi brojne rizike i probleme.⁸ Nameće se pitanje da li sindikati hoće vlast, predizborni savez, partnera za ostvarivanje interesa zaposlenih ili politički uticaj? U prethodnom periodu sindikati su upadali u zamku da u vreme izbornih kampanja daju podršku, čak i suprotno orjentisanim strankama ali usluge nisu uzvraćene. Sindikati su iznevereni, radnici još više. Postavlja se pitanje da li desničarske partije mogu da ispune levičarske zahteve. Ako mogu, onda te partije nisu desnica nego levica. Osim toga, u javnim preduzećima, ionako, partije kroje kapu. Problem je što partokratija uništava meritokratiju i ugrožava demokratiju. Sistem uvažavanje znanja i sposobnosti za radno mesto, zamenjuje se raspodelom položaja po političkoj liniji i prema lojalnosti. Najbolji način je da

---

⁸ O ovome smo neke idje izneli u tekstu: *Šta hoće sindikati?*, Politika, 18.10.2011.

se posao dobija konkursom, prema utvrđenim procedurama i jasnih kriterijuma. To je način da se vertikalna mobilnost ostvaruje putem znanja i kompetencija a ne putem partijskih kanala. Međutim, partije se teško i sporo povlače iz prostora koji im ne pripada. Najbolji primer su javna preduzeća. Najmanje je dobrih menadžera a najviše partijskih kadrova. Sigurno je da su ostale navike iz vremena partijske države, ali je i problem sa shvatanjem politike i vlasti kao plena, a ne kao odgovornog vršenje javnih poslova. Na žalost, u najvećem broju slučajevima učlanjivanje u partije se dešava proračunato, jer partije najpre svom članstvu dodeljuju radna mesta, položaje i funkcije. Umesto „buržoazizacije“ radnika, danas je na snazi „pauperizacija“ i strah od gubitka radnog mesta. Armija nezaposlenih se po broju približava zaposlenima.

Povećanje nezaposlenosti kao posledica restrukturiranja ekonomije (privatizacije), kao i posledice ekonomske krize, govore o nemogućnosti ekonomskog sistema da apsorbuje viškove radne snage. Obzirom da je jedan od glavnih problema u Srbiji nezaposlenost, a imajući u vidu da je država glavni poslodavac, partijama polazi za rukom da zapošljavaju svoju klijentelu kada dođu na vlast. Na tome i opozicija podgreva nadu svojim članovima, pristalicama i simpatizerima. Ove mogućnosti nisu neograničene, ali u tome je i objašnjenje kako su neke opštine imale 60-70 a stigle do 600-700 zaposlenih. Svakom promenom vlasti dovode se nove „ekipe“.

Uključivanje sindikata u parlament i(li) vladu može im olakšati delovanje, ali ih potencijalno može i sprečiti da se mešaju u „firme“ koje drže njihovi potencijalni „partneri“. Teško je od stranaka dobiti čvrste garancije jer one slabo poštuju, kako „koalicione sporazume“, kao i „ugovor sa narodom“. Sa druge strane, sindikalni članovi nisu sigurni glasovi na izborima, jer je članstvo u sindikatima samo jedan od faktora koji može uticati na izbornu odluku birača. Nije nužno da su socijaldemokratske partije bliže sindikatima iako bi to bilo logičnije. Srbija ima veliki broj tzv. socijal-demokratskih stranaka u naslovu. U njihovom delovanju samo neke pokazuju tendenciju da se socijaldemokratizuju, bilo zbog birača ili usled članstva u Socijalističkoj internacionali i Partiji evropskih socijalista, koje ih teraju da se programski prilagođavaju. Ako sindikati od partija-partnera traže određeni broj mandata na poslaničkim listama, to znači da su poslanici određene partije, ali ne više i „sindikalcima“. Ako sindikati neposredno uđu u izbornu arenu, oni više nisu sindikati. To se desilo dvema nevladinim organizacijama u Srbiji (G 17 plus i Otpor) i jednoj u Crnoj Gori (Pokret za promjene). U predizbornoj atmosferi opozicionim strankama i sindikatima mogu odgovarati štrajkovi i protesti, ali nakon izbora sindikalni interesi se lakše i gotovo jedino mogu ostvariti uz pomoć stranaka na vlasti.

6. Zaključak

Nije ni malo lako niti jednostavno izvoditi konačne zaključke, a naročito davati savete sindikatima jer je odluka, ali i odgovornost samo njihova. Sindikati sami treba da odluče da li da osnuju stranku i izađu na izbore, da podrže neku partiju, da imaju poslanike ili ministre, da ostanu advokati radnika ili da se upuste u avanturu borbe za vlast. Prilično je jasno da se ne može sedeti na dve stolice - biti predstavnik zaposlenih i biti partijski sluga. Ako partije iskoriste sindikate, za to nisu krive samo partije. U Srbiji bi svaki sindikalni lider hteo da bude Leh Valensa. Istorijski kontekst „Solidarnosti“ i Valense u Poljskoj i Srbije danas su daleko kao nebo i zemlja. Sindikati sporo menjaju predstavu o sebi koja je oblikovana tokom decenija državne-društvene svojine i jednopartizma. Oni nisu više firme za polutke, zimnice i radničke sportske igre, ali su daleko od respektabilnih političkih subjekata. U tom međuprostoru i partije i sindikati, naročito u predizbornoj atmosferi, nastoje da sebe predstavljaju kao dušebrižnike zaposlenih. Na žalost, zaposlenih je sve manje. Još veća tragedija je što na pomolu može biti još jedna prevara. U svakom slučaju, eventualnim ulaskom u izbornu arenu, sindikati bi izgubili i ovo malo socijalnog i društvenog kredibiliteta. Nije lako naći meru u odnosima između dva nedovoljno kredibilna društvena i politička aktera.

Nezavisno od odgovora na ove izazove, sindikati mogu poraditi na jačanju partnerstva i saradnje kako unutar, tako i između različitih organizacija na principima solidarnosti.⁹ Drugo, za sindikate je veoma važno da očuvaju autonomiju i sposobnost da deluju i donose odluke bez političkih uticaja i pritisaka. Treće, sindikati treba da izgrađuju i razvijaju transparentnost i otvorenost, kako unutar svoje organizacije, tako i u svojim odnosima sa partnerima. Četvrto, za sindikate je posebno važno da održe odgovornost prema svojim članovima, posebno u delu adekvatnog zastupanja interesa zaposlenih i poboljšanja uslova rada. Peto, sindikati treba da teže maksimalnom stepenu koherentnosti svog delovanja, koristeći optimalno svoje resurse. Šesto, sindikati treba da teže sve većem uključivanju radnika u svoje programe i aktivnosti. Sedmo, sindikati treba da teže održivosti svoga delovanja na duži vremenski period.

Trade Unions, politics and political parties

Abstract

In this paper we approach trade unions as an important actor both in civil society and in political arena. As civil society actors, trade unions articulate and represent interests of

---

⁹ TRADE UNION PRINCIPLES ON DEVELOPMENT EFFECTIVENESS, http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/charter_principles_final_madrid_en.pdf

working people within the sphere that is autonomous from the state. Workers are triple transitional losers, because of privatization, market liberalization and pluralization that divided unions. For longer period of time, workers have been firmly connected to communist, labor, socialist and social democratic parties. Together with those political parties, trade unions represented a part of a wider “labor movement”. Pluralization of society and privatization of the economy has significantly changed position of unions. Today, political parties and trade unions are potential partners and rivals. In Serbia, the state is still the largest employer and that explains why unions are being focused to the state institutions. When considering political activities of trade unions, we could raise a few questions – do trade unions want power, pre-election alliance, political partnership that will fulfill employees’ interests or political influence? Once they officially enter political arena, they will stop being trade unions. It is rather obvious that one cannot have these two functions – being a representative of workers and being a servant of a party. Parties and trade unions, especially during electoral campaign, are trying to portray themselves as being very concerned for working people. Unfortunately, their number is in decline. It is not simple to find appropriate balance between these two social and political actors without credibility. Regardless of the answers to these challenges, trade unions must improve partnership and cooperation within and between different organizations on the basis of solidarity.

Literatura

Bartolini Stefano and Mair Peter, (2001), “Challenges to Contemporary Political Parties”, in: *Political Parties and Democracy*, Edited by Larry Diamond and Richard Gunther, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 2001

Beyme Klaus Von, (2002), *Transformacija političkih stranaka*, FPN, Zagreb

Cigler Allan J., (1993), „Political Parties and Interest Groups: Competitors, Collaborators, and Uneasy Allies“, u: *American Political Parties*, A Reader, Edited by Eric M. Uslaner, F.E. Peacock Publishers, Inc. Itasca, Illinois USA (407-433)

Dalton Russel J., (2002) *Citizen Politics, Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies* (Third edition), Chatham House Publishers, Seven bridges press, llc, New York, London

Enciklopedija društvenih nauka, priredili Adam Kuper i Džesika Kuper, Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Evans Geoffrey and Whitefield Stephen, „Identifying the Bases of Party Competition in Eastern Europe“, *British Journal of Political Science*, Vol. 23, No. 4 (Oct, 1993), pp. 521-548

Lazić Mladen, (2005), *Promene i otpori, Srbija u transformacijskim procesima*, Filip Višnjić, Beograd

Lipset Seymour Martin, (2001), „The Americanization of the European Left“, in *Political Parties and Democracy*, Edited by Larry Diamond and Richard Gunther, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, ili „Amerikanizacija evropske levice“, *Republika*, broj 269, 2001.

Orlović Slaviša, (2008), *Politički život Srbije, (između partokratije i demokratije)*, Službeni glasnik, Beograd

Pavlović Vukašin, (2004) *Civilno društvo i demokratija*, Udruženje za političke nauke Srbije i Crne Gore, Čigoja štampa, Građanske inicijative, Fakultet političkih nauka, Beograd

Sartori Giovanni, (1990), "The Sociology of Parties: A Critical Review", in: *The West European Party System*, ed. By Peter Mair, Oxford University Press.

Ostali izvori:

Orlović Slaviša, *Šta hoće sindikati?*, Politika, 18.10.2011.

TRADE UNION PRINCIPLES ON DEVELOPMENT EFFECTIVENESS,

http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/charter_principles_final_madrid_en.pdf

http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2010/09/100925_labour-leader.shtml (pristupljeno marta 2012).

Zakon o radu, "Službeni glasnik RS" br. 24/05, 61/05 i 54/09 .